

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу
САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ
Зборник радова са V научног скупа младих филолога Србије одржаног
30. марта 2013. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
Година V / Књ. 1

Издавач

Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу

Уређивачки одбор

Проф. др Милош Ковачевић
Проф. др Божинка Петронијевић
Проф. др Радивоје Младеновић
Проф. др Драган Бошковић
Проф. др Никола Рамић
Проф. др Катарина Мелић
Доц. др Владимир Поломац
Доц. др Маја Анђелковић
Доц. др Никола Бубања
Доц. др Часлав Николић
Доц. др Мирјана Секулић
Јелена Петковић

Одговорни уредник

Проф. др Милош Ковачевић
Јелена Петковић

Рецензенти

Проф. др Милош Ковачевић
Проф. др Никола Рамић
Проф. др Радивоје Младеновић
Проф. др Мирјана Мишковић Луковић
Проф. др Божинка Петронијевић
Др Стана Ристић, научни саветник
Проф. др Тијана Ашић
Проф. др Анђелка Пејовић
Проф. др Саша Модерц
Доц. др Сања Ђуровић
Доц. др Александар Милановић
Доц. др Владимир Поломац
Доц. др Ана Јовановић
Доц. др Јелена Даниловић

Лектура и коректура

Тања Танасковић

За издавача

Проф. др Иван Коларић
декан ФИЛУМ-а

Ликовни уредник

Слободан Штетић, ред. проф.

Технички уредници

Срђан Стевановић
Стефан Секулић

Штампа

„Универзал”, Чачак

Тираж

150 примерака

ISBN 978-86-85991-60-8

Зборник радова са V научног скупа младих филолога Србије
одржаног 30. марта 2013. године
на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Година V / књ. 1

Крагујевац, 2014.

О ДВЕМА КЊИГАМА ЗБОРНИКА СА ПЕТОГ НАУЧНОГ СКУПА МЛАДИХ ФИЛОЛОГА СРБИЈЕ

На Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу 30. марта 2013. године одржан је Пети научни скуп младих филолога Србије, тако да се слободно може рећи да је већ постао традиционалан, а и тема му је традиционално иста, непромењена: *Савремена проучавања језика и књижевности*. Још је нешто традиционално на овоме скупу: од првога па ево до петог научног скупа младих филолога на њему учествују не само млади филолози из Србије, мада су они, логично, најбројнији, него и филолози слависти најчешће из земаља насталих од бивших југословенских република, али и из других словенских и несловенских земаља. На овом петом научном састанку младих филолога било их је из Грчке, Украјине, Словеније, Црне Горе и Републике Српске. На скупу је с рефератима, по правилу ауторским (свега је десетак било коауторских реферата) учествовало више од 150 младих филолога. Скуп је традиционално радио у секцијама, с тим да је језички део скупа организован у осам секција, а књижевни део скупа у девет секција. Укупно је, дакле, на скупу било 17 секција, с тим да је свака секција у просеку имала десет учесника. Мање од десет одсто пријављених учесника није дошло на скуп.

Због великог броја учесника реферати се традиционално штампају у два тематски спецификована зборника: у првоме се презентују реферати који припадају области савременог проучавања језика, док се у другоме штампају на скупу презентовани радови што припадају области савременог проучавања књижевности.

Сви на скупу поднесени радови нису се нашли у зборнику, пре свега због тога што су радови прошли рецензентску процедуру. Тако лингвистичку књигу зборника чини 46 радова, док је у књижевној књизи зборника 78 радова. Ово двокњижје, дакле, има укупно 124 рада.

Будући да је општа тема доста широка, готово да нема ниједне језичке или књижевне области којој није посвећен неки од радова у зборнику. Не само што радови покривају све области лингвистичке и књижевне науке, него они показују све методолошко богатство у анализи различитих тема. Готово да нема ниједног модерног методолошко приступа у различитим језичким и књижевним (под)дисциплинама који није „испробан” у неком од радова ова двокњижја.

Тако су радови младих филолога што их доносе ове две књиге зборника са Петог научног скупа младих филолога показали не само младалачку жељу за иновативношћу, него веру да та иновативност није без научне подлоге – да представља изазов не само њима на путу њиховог даљег научног усавршавања, него и свима који се језиком и књижевношћу научно баве – јер показују да српска филологија има добар научни подмладак. Томе је најбољи показатељ списак учесника првих научних састанака младих филолога: данас је већина њих већ докторирала, и са рефератима учествује на најзначајнијим националним и међународним скуповима, вероватно се стално подсећајући почетака које су имала на скупу младих филолога.

О ПРВОЈ, ЛИНГВИСТИЧКОЈ КЊИЗИ ЗБОРНИКА

У овој првој књизи зборника са Петог научног скупа младих филолога Србије, одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу 30. марта 2013. године, а чија је традиционална тема *Савремена проучавања језика и књижевности* – штампани су само реферати који „покривају” лингвистичку тематику скупа. И то не сви реферати који су поднесени на скуп, него само они који су позитивно рецензирани, а њих је у овој књизи зборника 46.

Тих 46 реферата подељено је у шест лингвистичких тематских области истраживања: 1) *Историјскојезичка и дијалектолошка проучавања*, 2) *Морфолошка и шворбена проучавања*, 3) *Лексиколошка проучавања*, 4) *Анализа дискурса и прагматичка проучавања*, 5) *Синтаксичка и стилстичка проучавања*, и 6) *Примењенолингвистичка проучавања*.

Реферати, како се из њихове условне дисциплинарне класификације види, захватају, с једне стране, дијахронијске и синхронијске аспекте језичких истраживања, а, с друге стране, системсколингвистичке и интердисциплинарно лингвистичке теме истраживања. Сама та чињеница готово да наводи на закључак да дисциплинарна разуђеност реферата нужно подразумева и различите методолошке аспекте истраживања.

Ишчитавање радова из овога зборника показује да зборник – по чему је он сродан зборницима са претходних скупова – одражава готово све релевантне системсколингвистичке и интердисциплинарне лингвистичке области, али и готово све модерне методолошке лингвистичке приступе најпримереније изабраним предметима истраживања. Посматрани само из тог угла, ови радови заиста представљају врло вредне лингвистичке прилоге, за које би се, у великом броју случајева, пре могло помислити да су их писали искусни лингвисти, а не лингвисти који тек закорачују у науку, или су у науци тек однедавно направили прве кораке. Зато ће овај зборник бити од користи свим филолозима, јер његови радови представљају значајан помак у разрешењу или тек постављених или често постављаних језичких питања. Из тих га разлога – са подједнаким како задовољством тако и поносом и учесника и организатора – предајемо јавности, прикључујући га зборницима са четирију претходних научних састанака младих лингвиста на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу, а истовремено најављујући следећи, са овогодишњег шестог научног сусрета младих филолога Србије.

Крагујевац, 7. 3. 2014.

Проф. др Милош Ковачевић

САДРЖАЈ

О ДВЕМА КЊИГАМА ЗБОРНИКА СА ПЕТОГ НАУЧНОГ
СКУПА МЛАДИХ ФИЛОЛОГА СРБИЈЕ / 5

О ПРВОЈ, ЛИНГВИСТИЧКОЈ КЊИЗИ ЗБОРНИКА / 7

I ИСТОРИЈСКОЈЕЗИЧКА И ДИЈАЛЕКТОЛОШКА ПРОУЧАВАЊА

Кашарина Беžовић

МАЛИ УВОД У ДИЈАХРОНУ СЕМАНТИКУ - КОРЕН *JARЪ- (JAR, JARA, JAROST): ЗНАЧЕЊСКЕ ТРАНСПОЗИЦИЈЕ КРОЗ ВРЕМЕ / 15

Жељко Степановић

ГЛАГОЛИ ОД ОСНОВА *VЪR- (*BER-) И *BIR- У СРПСКИМ
И СЛОВЕНАЧКИМ ДИЈАЛЕКТИМА / 27

Александра Јанић

ПОМОЋНИ ГЛАГОЛ ЈЕСАМ/СЪМ, БУДЕМ/БЪДА И СУБЈУНКТИВНА
СЕМАНТИКА У СРПСКОМ И БУГАРСКОМ ЈЕЗИКУ / 39

Бојана М. Вељовић

УПОТРЕБА ИНФИНИТИВА У ГОВОРУ ТУТИНА И ОКОЛИНЕ / 51

II МОРФОЛОШКА И ТВОРБЕНА ПРОУЧАВАЊА

Јована Јовановић

ТВОРБА ИМЕНИЦА ИЗ КЛАСЕ NOMINA ACTIONIS У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 65

Томислав Машић

СЛОЖЕНЕ КОНСТРУКЦИЈЕ СА ИНДЕКЛИНАБИЛНОМ ПРЕПОЗИТИВНОМ
КОМПОНЕНТОМ СТРАНОГ ПОРЕКЛА – ПРИМЕНА ПРАВОПИСНИХ
РЕШЕЊА НА КОРПУСУ СПОРТСКОГ НОВИНСКОГ ИСКАЗА / 79

Ана Петровић

МОЦИОНИ СУФИКСИ У УЏБЕНИЦИМА
СРПСКОГ ЈЕЗИКА КАО СТРАНОГ / 87

Марија Стијанојевић

УТИЦАЈ ПРЕФИКСА НА ВАЛЕНТНОСТ ГЛАГОЛА
У НЕМАЧКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 97

Бојана Раденковић Шошић

КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА ПРЕДЛОГА А У ОДАБРАНИМ
ГРАМАТИКАМА ИТАЛИЈАНСКОГ ЈЕЗИКА / 107

III ЛЕКСИКОЛОШКА ПРОУЧАВАЊА

Ана Тешић

НАЗИВИ РОМАНСКОГ ПОРЕКЛА ЗА ОДЕЋУ,
ОБУЋУ И НАКИТ У ГОВОРУ СПИЧА / 117

Ана Ранђеловић

О ЛЕКСИЦИ У ИСКУСНОМ ПОДРУМАРУ ЗАХАРИЈА ОРФЕЛИНА / 127

Вања Миљковић

СЕМАНТИКА ГЛАГОЛА УНИШТИТИ У СВЕТЛУ
ТЕОРИЈЕ МЕНТАЛНИХ ПРОСТОРА / 139

Катјарина Аксић

СЛИЧНОСТИ И РАЗЛИКЕ ИЗМЕЂУ ПРИНЦИПИЈЕЛНЕ
ПОЛИСЕМИЈЕ И ДРУГИХ КОГНИТИВНО-ЛИНГВИСТИЧКИХ
ПРИСТУПА ЗНАЧЕЊУ ЛЕКСЕМА / 153

Јелена Павловић

КОНЦЕПТ ВЛАСТИ У ЈЕЗИЧКОМ ОГЛЕДАЛУ / 161

Ivana Vlajković

FACIAL FEATURES IN ENGLISH AND SERBIAN
IDIOMATIC EXPRESSIONS / 173

Jelena Simunović Poluga

CULTURALLY MARKED LEXIS – TRANSLATION
AS A MODE OF COLONIZATION / 183

IV АНАЛИЗА ДИСКУРСА И ПРАГМАТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Irena Aleksić

THE PRAGMATICS OF SERBIAN TELEVISION COMMERCIALS / 195

Никола Савић

СЕМАНТИЧКА И ПРАГМАТИЧКА АНАЛИЗА РЕЧЕНИЧНИХ
АДВЕРБИЈАЛА У ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ / 203

Милица Мимовић / Снежана Зечевић

МЕТАФОРЕ У НЕФОРМАЛНОМ ГОВОРУ СТУДЕНТСКЕ ПОПУЛАЦИЈЕ / 211

Vladimir Figar

THE IMPORTANCE OF COMPRESSION IN METAPHORICAL CONCEPTUAL
INTEGRATION NETWORKS: SELECTED EXAMPLES FROM THE
POLITICAL DISCOURSE OF SERBIAN DAILY NEWSPAPERS / 223

Milena Kostić

SUBJECTIVITY AND INTERSUBJECTIVITY IN DISCOURSE
ON THE TOPIC OF GLOBAL BUSINESS / 235

У СИНТАКСИЧКА И СТИЛИСТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Ивана Мишић

НЕГИРАНИ ПРИДЕВИ И НЕГАТИВНО СЛАГАЊЕ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 249

Маши Петровић

ГЛАГОЛСКЕ ПЕРИФРАЗЕ СА ГЕРУНДОМ У ШПАНСКОМ И
ЊИХОВИ ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 261

Сања Нинковић / Нађашиа Куршума

О ЗНАЧЕЊУ ПРЕПОЗИЦИЈЕ *MIT* / 269

Милица Милашиновић / Марија Глишић

ПЕРФЕКАТ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ И ЊЕГОВИ ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ
У ФРАНЦУСКОЈ ВЕРЗИЈИ ДЕЛА *РАНИ ЈАДИ* ДАНИЛА КИША / 277

Милана Додић / Саши Милошевић

ГЛАГОЛСКА ВРЕМЕНА И ЊИХОВИ СТИЛИСТИЧКИ ЕФЕКТИ У
РОМАНУ СЛАВИЦЕ ГАРОЊЕ *ПОД МЕСЕЧЕВИМ ЛУКОМ* / 289

Јелена Љ. Спасић

ЕКСПЛАНАТИВНОСТ У НОВИНСКОМ ИЗВЕШТАЈУ / 299

Саши Ђукић

СТАТУС АГЕНЦИЈСКОГ НАЧИНА ИЗРАЖАВАЊА УНУТАР
ПФС-А САВРЕМЕНОГ СРПСКОГ ЈЕЗИКА / 309

Стефан Тодоровић

ФРАЗЕОЛОШКЕ ПЕРИФРАЗЕ У СРПСКОМ
СПОРТСКОМ НОВИНАРСТВУ / 317

Марија Копривица Лелићанин

МАРКЕРИ ОГРАЂИВАЊА У НОВИНСКИМ УВОДНИЦИМА
НА ИТАЛИЈАНСКОМ ЈЕЗИКУ / 329

Данка Синадиновић

ПРИЛАГОЂЕНОСТ ГОВОРА ЛЕКАРА ШИРОЈ ПОПУЛАЦИЈИ / 339

Јована Томић

ЛИНГВОСТИЛИСТИЧКА АНАЛИЗА ПЕСМЕ
ПОДНЕ ЈОВАНА ДУЧИЋА / 349

Соња Миловановић

СТИЛСКО-СЕМАНТИЧКЕ ОДЛИКЕ ПЕСМЕ
ЈЕФИМИЈА МИЛАНА РАКИЋА / 357

Тијана Биберцић

ЛИНГВОСТИЛИСТИЧКА АНАЛИЗА ПЕСМЕ *ВЕЧЕ*
НА ШКОЉУ АЛЕКСЕ ШАНТИЋА / 367

Владимир Перић

DADA-LINGUA / 377

Нађалија Живковић

ОРТОГРАФСКО-ФОНОЛОШКА АДАПТАЦИЈА ИМЕНИЧКИХ
АНГЛИЦИЗАМА У РОМАНУ *О ЛОНДОНУ* МИЛОША ЦРЊАНСКОГ / 387

VI ПРИМЕЊЕНОЛИНГВИСТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Даница Јеротијевић

УТИЦАЈ ФОНЕТСКОГ ОКРУЖЕЊА НА УСВАЈАЊЕ ИНТЕРДЕНТАЛНИХ
ФРИКАТИВА У ЕНГЛЕСКО-СРПСКОЈ МЕЂУЈЕЗИЧКОЈ ФОНОЛОГИЈИ / 395

Tijana Kukić Prošić

ANALIZA IZOSTAVLJANJA ODREĐENOG I NEODREĐENOG
ČLANA U ITALIJANSKOM JEZIKU KOD UČENIKA ČIJ
JE L1 SRPSKI IZ PERSPEKTIVE TRANSFERA / 407

Милица Ђуричић

НЕГОВАЊЕ СЛОВАЧКО-СРПСКОГ БИЛИНГВИЗМА У СТАРОЈ
ПАЗОВИ: УСЛОВИ У ОБРАЗОВНОМ СИСТЕМУ И СТАВОВИ
ПРИПАДНИКА СЛОВАЧКЕ НАЦИОНАЛНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ / 421

Милена Видосављевић

МОТИВАЦИЈА НАСТАВНИКА И УЧЕНИКА У
ИНТЕРКУЛТУРАЛНОЈ НАСТАВИ / 431

Lidija Pasuljević

DVOJEZIČNA NASTAVA NA FRANCUSKOM JEZIKU U
BEOGRADSKIM GIMNAZIJAMA: PRIMER ISTRAŽIVANJA
PISANIH RECEPTIVNIH VEŠTINA UČENIKA / 439

Маријана Вучковић

ОБЛИЦИ ПОВРАТНИХ ИНФОРМАЦИЈА И ЊИХОВА ЕФИКАСНОСТ / 447

Нега Видановић / Јелена Јосијевић

СТАВОВИ НАСТАВНИКА ПРЕМА УПОТРЕБИ
ЛИТЕРАРНИХ ТЕКСТОВА У ЕФЛ УЧИОНИЦИ / 457

Весна Алексић

ВАСПИТНО-ПЕДАГОШКА ФУНКЦИЈА УЏБЕНИКА
СТРАНОГ ЈЕЗИКА – УКЉУЧИВАЊЕ УЧЕНИКА У
РЕЛЕВАНТНЕ ИНТЕЛЕКТУАЛНЕ АКТИВНОСТИ / 467

Мирјана Филиповић

ОД КЊИГЕ ДО МОБИЛНОГ УЧЕЊА: УЧЕЊЕ ЈЕЗИКА ПОМОЋУ
МОБИЛНИХ УРЕЂАЈА ИЗ СТУДЕНТСКЕ ПЕРСПЕКТИВЕ / 479

Нина Манојловић

ОПАЖАЊЕ ПОВРАТНЕ ИНФОРМАЦИЈЕ И УЛОГА НАСТАВНИКА
У ТЕСТИРАЊУ УЗ ПОМОЋ КОМПЈУТЕРА / 491

Јована Јовановић¹*Београд*

ТВОРБА ИМЕНИЦА ИЗ КЛАСЕ *NOMINA ACTIONIS* У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ²

У раду се са деривационо-семантичког аспекта приступа лексемама којима се у српском језику именује радња. Циљ је да се опишу творбени начини карактеристични за грађење овог типа именица, да се представе творбене морфеме које обично учествују у њиховој деривацији и испита продуктивност тих морфема. Кроз систематизацију дериватолошких истраживања посвећених именицама са значењем радње, разматрају се нека проблематична питања њихове творбе и долази до закључка да у разрешавању тих питања треба узети у обзир лексикографски опис посматраних лексема. Истиче се, такође, да је за неке творбене типове из категорије *nomina actionis* карактеристична семантичка дисперзија, тј. да се облицима који примарно означавају *глаголску радњу* секундарно може именовати *производ/резултат/чин* те радње. Истовремено се указује на термилошки проблем и неусаглашено мишљење лингвиста о неколиким термилошким решењима која се у србистици користе као називи глаголских радњи (нпр. *nomina actionis*, глаголске именице, девербативне/девербалне именице, именице са глаголским првим делом).

Кључне речи: творбено-семантичка категорија, *nomina actionis*, суфикс, творбена основа, деривација

0. Предмет овог истраживања јесу именице које припадају творбено-семантичкој категорији³ *nomina actionis* у српском језику. Ова категорија обухвата све именице заједничке ономасиолошке базе, тј. све именице које у нашем језику имају исто творбено значење глаголске радње. Према Докулиловој⁴ класификацији појмовних категорија, *nomina actionis* припадају транспозиционим категоријама – у процесу њихове деривације радња се само конкретизује, услед чега од глагола добијамо именицу (нпр. *гледати* → *гледање*, *селишти се* → *селишба*, *улазити* → *улазак* и сл.). Другим речима, у творби именица из класе *nomina actionis* мења се категоријална припадност деривата у односу на основинску реч, али његово лексичко значење притом остаје исто. Овај творбени процес схематски се може представити на следећи начин:

1 j.jovanovic85@gmail.com

2 Овај рад је настао у оквиру пројекта 178009 Лингвистичка истраживања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ, који у целини финансира Министарство за просвету и науку Републике Србије.

3 У савременој дериватологији *творбено-семантичка категорија* сматра се једном од централних јединица творбеног система. Она, наиме, представља скупину речи исте категоријалне припадности и истог творбеног значења, које се могу разликовати по врсти речи којој припада основинска лексема и могу бити деривирани различитим творбеним формантима (Ђорић 2008: 19–20). Класификација речи према творбено-семантичкој категорији којој оне припадају нарочито је присутна у именичкој деривацији, где се издвајају нпр. *nomina agentis* (имена вршилаца радње), *nomina actoris* (имена ималаца занимања), *nomina loci* (имена места), *nomina instrumenti* (имена оруђа), *nomina attributiva* (имена ималаца особина) и др.

4 Чешки дериватолог Милош Докулил сачинио је 1962. године обимну класификацију творбених значења и, према његовом мишљењу, разликују се три појмовне категорије – модификациона, мутациона и транспозициона (Ђорић 2008: 20).

= лексичко значење (глаголска радња, акција)
 основинска реч: **гледати** → дериват: **гледање**
    глагол   именица
 ≠ категоријална припадност речи

1. Именице које означавају радњу биле су у српско(хрватско)ј лингвистици предмет више појединачних дериватолошких радова, али им се пажња посвећује и у нормативним граматикама српског језика, обично у оквиру двају одељака – у одељку који је посвећен подели именица према значењу (семантичко-морфолошки аспект) и у одељку који је посвећен творби именица (деривациони аспект). Тако М. Стевановић (1986: 186) и Е. Барић (1997: 101), говорећи о апстрактним именицама, спомињу и оне које означавају радњу, попут нпр. именица *чекање*, *чишћење*, *певање*, *гледање*, *свирање*, *црпљење*, *орање*, *идење*, *скакање*, *сијавање*, док Ж. Станојчић и Љ. Поповић у граматички за средњу школу дају именицама са значењем радње, стања и збивања засебно место у класификацији именица, објашњавајући да оне својим једнинским обликом значе исто што и облик инфинитива глагола (такве су нпр. именице *писање*, *порукује*, *боловање*, *стирање*, *паљење*, *свишење*, *мржњење*, *севање*, *вожња*, *сеоба*, *сеиша*). У свим поменим граматикама ове именице се подробније, са творбеног становишта, описују у засебном одељку. Коначно, у сербобокроатистичкој дериватологији налазимо и велики број радова који су предмет ужи проблеми у вези са творбом именица из категорије *nomina actionis*. Тако су нпр. Ј. Вуковић (1949, 1950), А. Терзић (1969), П. Радић (1988а, 1988б) и И. Клајн (1998) нарочиту пажњу у својим истраживањима посветили творбеним типовима⁵ на *-ње* и *-ће*, док је о извођењу *nomina actionis* нултим суфиксом, са становишта дијакхроније, исцрпно писала И. Грицкат (1981).

1.1. Као што је речено, називи радњи у граматички Ж. Станојчића и Љ. Поповића добијају статус посебне творбено-семантичке групе речи, у оквиру одељка посвећеног творби именица извођењем. Аутори их даље класификују према суфиксима који се у процесу деривације додају на творбену основу⁶, при чему као одговарајуће терминолошко решење за ову творбену категорију предлажу термин *глаголске именице* – према мотивној речи⁷, која је у овом случају глагол. Сличан методолошки приступ налазимо и код Е. Барић. У делу граматике посвећеном суфиксалној творби именица ова ауторка говори о тзв. *радним именицама* (Барић 1977: 322–325), истичући најпре да се њима „изриче вршење глагола радње, и то у ширем смислу, укључујући дакле и стање и збивање“, након чега даје инвентар творбених форманата који учествују у деривацији овог типа лексема. Нешто другачији приступ налазимо код М. Стевановића и С. Бабића, који не разматрају *nomina actionis* у оквиру посебног поглавља намењеног творби име-

5 Према Б. Ђорићу (2008: 32–34), *творбени тип* у савременој дериватологији подразумева комплексну јединицу творбеног система, коју карактерише јединство творбене основе, творбеног форманта и творбеног значења. Другим речима, деривати који припадају једном творбеном типу морају бити мотивисани истом врстом речи и изведени истим творбеним формантом. Притом се, додавањем тог форманта, успоставља исти семантички однос између изведенице и основинске речи.

6 Под творбеном основном подразумевамо део основинске речи који у процесу деривације остаје у саставу деривата.

7 Под *мотивном* или *основинском речју* подразумевамо реч која својим изразом и садржајем учествује у обликовању нове лексичке јединице (Ђорић 2008: 15).

ница, већ о суфиксима којима се оне граде говоре напореда са осталим именичким суфиксима.

У вези са термиолошком проблемом који се тиче *nomina actionis*, важно је истаћи и то да поједини проучаваоци, попут Т. Маретића (1963), М. Стевановића (1979) и И. Клајна (2003), праве разлику између *глаголских именица* – изведених из глагола, додавањем суфикса *-ње* и *-ће* на творбену основу и тзв. *девербалних* (девербалних) именица – изведених из глагола додавањем других суфикса на творбену основу. У граматичи Ж. Станојчића и Љ. Поповића, с друге стране, именице из категорије *nomina actionis* не диференцирају се према творбеним наставцима, већ се све једним именом називају *глаголским именицама*. Најзад, говорећи о овом типу именица, Е. Барић напомиње да користи назив *радне именице* уместо уобичајенијег *глаголске именице*, јер се други термину морфологији „uzima samo za imenice na *-nje* i *-će* od prijelaznih glagola“. Ауторка на тај начин жели да истакне да вид глагола који представљају мотивне речи именица из класе *nomina actionis* – у дериватологији не треба узимати као критеријум за њихову диференцијацију.

1.2. Будући да домаћи дериватолози и нормативисти имају прилично неусаглашено мишљење о одговарајућем термиолошком решењу за различите типове лексема којима се именује радња, у овом раду све ћемо их третирали на исти начин, дајући им статус појединачних творбених типова у оквиру шире категорије *nomina actionis*.

1.3. Грађу за потребе овог истраживања ексцерпирали смо из двају описних речника српског језика – *Речника српскохрватскога књижевног језика* Матице српске (РМС) и *Речника српскога језика* Матице српске (РСЈ), као и из *Образног речника српског језика* Мирослава Николића (ОР), а као контролни корпус користили смо *Речник српскохрватског књижевног и народног језика* САНУ (РСАНУ). Настојали смо да на примерима глаголских именица покажемо како лексикографска дефиниција, која заправо представља семантичку парафразу лексеме, може бити показатељ неких творбених специфичности (нпр. мотивне речи или творбеног начина).

2. Деривационо-семантичка анализа именица које означавају радњу у српском језику

Уобичајен творбени начин којим се у српском језику граде именице из категорије *nomina actionis* јесте суфиксација, а тек у појединим случајевима можемо говорити о префиксално-суфиксалној творби, односно творби префиксацијом. Како истиче Е. Барић (1997: 322), ове именице граде се од основа свршених и несвршених глагола, додавањем суфикса *-џ*, *-а*, *-ја*, *-ба*, *-аџба*, *-иџба*, *-ва*, *-ај*, *-ак*, *-анија*, *-анција*, *-еж*, *-ња*, *-њава*, *-ње*, *-ће*, при чему се као најпродуктивнији истичу суфикси *-ње* и *-ће*, затим суфикси *-ба* и *-џ*, док су остали мање продуктивни. Осим *nomina actionis* којима се именује глаголска радња и које се махом деривирају од основа несвршених глагола – у ову творбено-семантичку категорију у ширем смислу убрајају се и оне именице којима се изриче резултат (последица) те радње. У већини случајева, именице које имају резултативно значење добијају се додавањем неког од наведених суфикса на основу свршеног глагола: нпр. *ишчашење*, *улегнуће*, *изјава* итд. Семантичка анализа грађе показује да у процесу суфиксације каткад долази до потпуне модификације глаголског значења, те добије-

на именичка твореница означава средство за вршење радње или, спорадично, особу, тј. *вршиоца радње*.

2.1. Суфикси -а и -ја у творби именица из класе *nomina actionis*

О суфиксу -а, као једном од форманата који учествују у деривацији имена радњи, писали су Е. Барић (1997: 321) и И. Клајн (2003: 17). Оба аутора истичу да именице које су производ овог творбеног процеса имају специфично значење и њима се обично изриче *последница* или *резултат* радње исказане глаголом. У оквиру овог творбеног типа највећи је број деривата са префиксом и такве су нпр. у РМС именице *додела*, *дојуна*, *размена*, *пресуда*, *достава* и сл. Сматрамо да је код оваквих именица вероватнија мотивација глаголима (*доделиши*, *дојунити*, *размениши*, *пресудити*, *доставити*) и у том случају можемо говорити о суфиксацији као творбеном начину (*достав-* + -а < *доставити*), док је друга могућност да деривате овог типа посматрамо као продукте префиксално-суфиксалне творбе (*до-* + *став-* + -а < *ставити*).

Међу именицама у чијој се структури препознаје суфикс -а у грађи налазимо и велики број оних без префикса, попут именица *вика*, *луја*, *шреска*, *цика*, *дрека* и сл. Клајн (2003: 17) напомиње да код велике већине ових именица делује општа тежања „да постану семантички независне, чак и ако су етимолошки постале од глагола“, истичући притом да „значе глаголску радњу“, али да је међу њима „највише израза за врсту звука“. Стевановић, међутим, не помиње суфикс -а као један од форманата који учествује у деривацији *nomina actionis* и поставља се питање да ли се именице типа *вика*, *дрека*, *цика* у дериватологији уопште сматрају девербетивима. Наиме, лексичко значење које бележе речници српског језика указује на то да су се именице ове врсте махом у потпуности семантички удаљиле од глаголске лексеме. Тако је *вика* у РСАНУ примарно дефинисана као „говор повишеним и појачаним гласом; граја, галама; грдња, негодовање“, а као посебан дериват у творбено-семантичкој категорији *nomina actionis* функционисе именица *викање*, дефинисана у РСАНУ као „гл. им. од викати (се)“. Коначно, када је реч о творбеним карактеристикама именица на -а типа *вика*, *дрека*, *цика* – проблематична је и њихова мотивација (да ли је *вика* < *викати* или *викати* < *вика*).

Као нарочито занимљива са аспекта семантичке дисперзије, међу именицама изведеним суфиксом -а у нашој грађи се издваја именица *жртва* (< *жртвовати*). Њоме се у српском језику ређе именује *чин/процес* вршења радње (под 3. у РСЈ: „одрицање од нечега, несебично давање, помагање у корист некога, саможртвовање“), а уобичајеније „оно што се приноси као дар неком божанству“, односно особа која је трпилац радње именоване глаголом у основи (под 2. у РСЈ: а. „онај који је погођен ратним разарањем, онај који је убијен, погинуо“, б. „онај који подноси страдања, невоље, онај који је изложен страдању, пропасти“).

Суфикс -ја је палатална варијанта суфикса -а и у највећем броју случајева изазива јотоване финалног сугласника основе. Дериватолози се слажу да је у случајевима када се глаголска основа завршава на -и или на -ј често веома тешко утврдити који је од двају суфикса посредни, -а или -ја (Лескин 1914, према Клајн 2003: 19). Стевановић указује на то да у српском језику бројне именице које су изведене суфиксом -ја имају глагол у основи и најчешће означавају саму радњу (односно стање), процес или чин радње. Наша грађа бележи нпр. именице *издаја*, *предаја*, *продаја*, *спознаја*, *удаја*, *грађа*, *крађа*, *свађа*, *паша*, *мужа*, *грижа* итд.

У рејим случајевима, творенице из ове подгрупе могу означавати и „нешто шта на било који начин стоји у вези с радњом основног глагола“, нпр. њеног вршиоца (*вођа, судија*).

2. 2. Суфикс *-ба* и његове варијанте у творби именица из класе *nomina actionis*

Како истиче М. Стевановић (1979: 453), суфикс *-ба* је релативно продуктиван у творби именица из категорије *nomina actionis* у српском језику, што потврђује и грађа ексцерпирана из *Образног речника*, која бележи укупно 119 именица овог типа. Деривати настали додавањем суфикса *-ба* на окрњену инфинитивну основу глагола могу означавати: а) процес вршења радње именоване глаголом у основи, нпр. у ОР: *борба, гозба, деоба, журба, паљба, шворба, сеоба* итд.; б) време вршења радње означене глаголом у основи⁸: нпр. *берба* (у РСЈ под 1: „брање, сакупљање плодова или цветова“ и под 2. „време, сезона брања сакупљања плодова“), *косидба, комидба, прашидба* итд; в) неки писани документ у коме се излаже оно што значи глагол у основи: нпр. *жалба, молба, шужба, уредба* итд.

У новије време може се говорити и о творби *nomina actionis* сложеним суфиксима *-идбаи -адба*. М. Стевановић (1979: 454) третирао је ове суфиксе као суфикс *-ба* који се додаје основама „од облика инфинитива, окрњеног одбијањем крајњег и“, те су тако, рецимо, добијене именице *просидба* (< просити), *веридба* (< верити), *удадба* (< удати). Клајн, међутим, истиче да се суфикс *-идба* несумњиво мора посматрати и као засебан, самосталан суфикс, о чему сведоче нпр. именице *везидба, вршидба, резидба*⁹ (2003: 71), док за суфикс *-адба* каже да се појављује само у именици *удадба*¹⁰, која је вероватно, добијена аналогijом према именицама из исте семантичке сфере (*женидба, просидба, веридба*).

Уочавамо да код неких изведеница на *-ба*, односно *-идба* може бити проблематична мотивна реч, а самим тим и суфикс који учествује у деривацији. Такав је, рецимо, случај са именицом *иленидба*, чију мотивну реч можемо тражити у глаголу *илениши*, али и у именици *илен*, при чему бисмо у првом случају говорили о деривацији суфиксом *-ба* (*иленидба*), а у другом о деривацији суфиксом *-идба* (*иленидба*). Будући, међутим, да ова именица има творбено значење глаголске радње, као и да се у РСЈ дефинише као „насилно присвајање туђег добра, имовине, заплена“, а не нпр. као „узимање плена, претпостављамо да је и овде мотивна реч глаголска лексема.

2. 3. Суфикс *-(ш)ва* у деривацији именица из класе *nomina actionis*

Стевановић (1979: 455) најпре истиче да су именице типа *жетива, сешва, иљешва, клетива, лишва* изведене суфиксом *-ва* и означавају процесе радњи, стања и збивања, именоване глаголом у основи. Притом напомиње да су овакве именице „наставком *-ва* изведене из општег глаголског дела“ – дакле, из

8 Стевановић напомиње да у ову подгрупу махом спадају именице које примарно значе процес обављања пољских радова, а секундарно и време вршења радње означене глаголом у основи (1979: 454).

9 Клајн (2003: 71) истиче да по Стевановићевој анализи остаје необјашњено зашто се само од глагола на *-иши* творе *nomina actionis* суфиксом *-ба* и као аргумент за постојање суфикса *-идба* наводи чињеницу да неке од ових именица очигледно нису творене од инфинитива глагола на *-иши*, одбијањем крајњег и (нпр. *резидба* < *резати*; *везидба* < *вести*).

10 Ову Клајнову тврдњу потврђује чињеница да као девербатив од глагола *удати* (*се*) у српском језику функционише облик *удаја*, који је фреквентније у употреби од новијег *удадба*.

инфинитивне основе¹¹. Губећи ово из вида, нешто даље у својом граматичици (Стевановић 1979: 516) наводи исте именице као деривате добијене додавањем суфикса *-иша*. Клајн разрешава ову недоумицу, истичући да је несумњиво посредни општесловенски суфикс *-иша* којим су нпр. деривирани именице *молииша*, *клеиша*, *заклеиша*, *сеиша*, *жеиша*, *иљеиша* (Клајн 2003: 73).

Наша грађа показује да се у процесу суфиксације глаголске основе, осим именица из класе *nomina actionis* са значењем глаголске радње, добијају спорадично и деривати који могу означавати резултат/производ/чин вршења радње. Тако нпр. именица *молииша*, осим процеса мољења, према РСЈ означава и „верски чин којим се верници обраћају богу“, односно „текст (обично устањени), речи које се изговарају у томе чину“. Слично је са именицама *клеиша* и *заклеиша*, док значење средства има нпр. именица *брииша*.

2. 4. Сложени суфикси *-ава* и *-њава* у деривацији именица из класе *nomina actionis*

Клајн (2003) наводи да у творби именица са значењем глаголске радње, поред осталих, учествује и суфикс *-ава*¹², а Маретић (1963) и Бабић (1986) истичу да у овом случају треба говорити о двама различитим суфиксима: *-ава* и *-јава*. Творбена анализа неких примера из наше грађе показује да је становиште друге двојице аутора оправдано. Тако нпр. суфикс *-ава* налазимо у дериватима *шуињава* и *бубњава* у ОР, а суфикс *-јава* у дериватима *ломљава*, *џрмљава*, *звоњава*, при чему творбену основу чини окрњена основа инфинитива глагола у основи.

Перинтеграцијом је од суфикса *-ава/-јава* добијен сложени суфикс *-њава*, о коме говоре само Клајн (2003: 21) и Е. Барић (1997: 324) и налазимо га у именицама из класе *nomina actionis* које имају експресивну конотацију. У грађи ексцерпираној из ОР издвојили смо 22 именице овог типа, међу којима су нпр.: *џурњава*, *јурњава*, *кукњава*, *млаињава*, *пицањава*, *шучњава*.

2. 5. Суфикс *-ај* и његове палаталне варијанте *-јај* и *-љај* у творби *nomina actionis*

Клајн (2003: 23) истиче да се деривати изведени суфиксима *-ај* и *-јај* не могу увек разграничити међу собом, јер се јотовање јавља и у видским парњацима, те не можемо са сигурношћу утврдити да ли је именица из класе *nomina actionis* добијена од свршеног или несвршеног глагола. Уочавамо да је, рецимо, именица *исираћај* могла бити деривирана од несвршеног глагола *исираћати*, додавањем суфикса *-ај*, али и од свршеног глагола испратити, додавањем суфикса *-јај*.

Семантичка анализа грађе показује да девербативи добијени у процесу суфиксације наставцима *-ај*, *-јај* и *-љај* могу означавати процес, чин, предмет, средство или нешто слично што је у вези са радњом именованом глаголом у основи. Начелно, можемо говорити о тројаком лексичком значењу именица изведених неким од поменутих суфикса, на основу чега смо их поделили у следеће групе: а) деривати који означавају једнократну, кратку или завр-

11 Већ се овде уочава превид који је направио Стевановић, будући да наведени деривати очигледно нису добијени од инфинитивне основе глагола *жеиши*, *сејаиши*, *илевиши*, *клеиши*, *лиши*.

12 Аутор напомиње да исти облик, али вероватно другачије порекло и неодређено значење има суфикс *-ава*, који налазимо у хидронимима, нпр. *Морава*, *Ресава*, *Нишава*, *Тамнава* (Клајн 2003: 21).

шену радњу: нпр. у ОР *обрџај*, *оџуцај*, *завеслај*, *настрџај*, *уздисај*, *шрејџај*, *дрхџај*, *исџраћај*, *пороћај*, *џрзај*, *догаћај* итд. Клајн, међутим, напомиње да именице овог творбеног типа могу означавати и радњу неограниченог трајања, нпр. *саобраћај*, док именица *вајај* обично означава појединачни јаук, пре него глаголску радњу (Клајн 2003: 23); б) деривати који имају резултативно значење и, како тврди Стевановић (1979: 462), означавају „нешто што је добијено вршењем радње основног глагола“. У грађи ексцерпираној из ОР бележимо следеће именице овог типа: нпр. *нађовешџај*, *завезљај*, *зађрљај*, *домаџај*, *џромашај*, *џоремећај*, *џрекршај*, *нараџиџај*, *предосеџај*, *џреображај*, *џираџиџај* итд; в) деривати који су на основу резултативности, стекли конкретно значење, нпр. *израџиџај* (отеклина), *извеџиџај* (документ), *џушљај* (оно што се одједном прогута), *џиџрцај* (млаз), *намеџиџај*, *намоџај*, *џечај* (курс) итд.

Дериватолози се углавном слажу у погледу порекла самосталног суфикса *-љај* у српском језику. Стевановић (1979: 463) и Клајн (2003: 24) сматрају да су, аналогијом према облицима *предумишљај* и *загрљај*, код којих се сугласник *љ* јавио као производ јотовања, добијени облици у којима није било фонетских услова за појаву овог сугласника. Такав је нпр. случај са именицом *гушљај*. Творбена анализа грађе ексцерпираних за потребе овог истраживања из ОР показује да су суфиксом *-љај* изведене још именице *доживљај*, *завежљај*, *коврчљај*.

2. 6. Суфикс -ак у деривацији именица из класе *potina actionis*

Суфикс *-ак* је изузетно продуктиван у творби назива за радње у српском језику и додаје се глаголским основама, и то обично свршених префиксираних глагола (Стевановић 1979: 475). Деривате овог творбеног типа класификовали смо у следеће групе, према значењу које развијају: а) девербативи на *-ак* који, како истиче Клајн (2003: 25) означавају радњу дужег трајања, нпр.: *боравак*, *ојштишанак*, *оштишанак*, *ојоравак*, *развишишак* (РМС); б) девербативи на *-ак* који означавају завршен чин, тј. радњу која се тренутно реализује, нпр.: *улазак*, *излазак*, *одлазак*, *наштишанак*, *расштишанак*, *присштишанак*, *почештак* (РМС); в) девербативи на *-ак* изведени од свршених глагола, који развијају предметно значење и, самим тим, обично не именују процес вршења радње, већ њено остварење, резултат или последицу, нпр. у РМС: *пиришак*, *добитшак*, *годатишак*, *изузетишак*, *закључак*, *ошисак*, *прикључак*, *нагласак* и др.; г) девербативи на *-ак* који, према Клајну (2003: 25), имају „чисто материјално значење“, попут именица *ошпишадак*, *огрезак*, *огризац*, *ојушак*, *одломак*, *обронак*, *привезак*, *снимак*, *ручак* у РМС, као и релативно мали број оних изведеница које означавају средство, алатку или орган за вршење радње: нпр. *шучак*, *иловак*, *левак*, *лејак* (Клајн 2003: 26). Семантичка анализа ексцерпираних грађе показује да се деривати на *-ак* у српском језику практично никада не употребљавају у значењу самог радног процеса.

2. 7. Суфикс -еж у деривацији именица из класе *nomina actionis*

У вези са називима за радње који су у српском језику изведени суфиксом *-еж*, Клајн истиче да имају експресивно значење, а неретко и пејоративни призвук (Клајн 2003: 74). Такав је нпр. случај са именицама *грабеж*, *дремеж*, *сербез*, *шпрџеж* и др. Наша грађа показује да код многих деривата овог творбеног типа није примарно значење глаголске радње него предметно значење. На ову семантичку конкретизацију помина *actionis* на *-еж* указао је још Стевановић (1979: 461), напомињући да *бодеж* може означавати и средство за вршење радње имено-

ване глаголом у основи. Исти је случај и са именицом *црпџ* (под 1. у РМС „оно што је нацртано“), док се неким изведеницама осим радње може именовати и особа. Тако нпр. именица *гњавез*, према РСЈ, може да се дефинише као девербатив, а може имати и експресивно значење „гњаватор“¹³, док је *давез* у РСЈ примарно „особа која некоме досађује, досадна, несносна особа“, а секундарно назив за радњу („досадно причање, предавање; гњаважа“).

2. 8. Суфикс -ка у деривацији именица из класе *nomina actionis*

Овај суфикс је, како истиче Стевановић (1979: 479), један од најпродуктивнијих суфикса у деривацији именица женског рода у српском језику, а према Клајну (2003: 134), велики број тих именица представља изведенице од глагола и разноврсног су значења. Семантичком анализом грађе долазимо до закључка да деривати изведени суфиксом -ка могу означавати: а) поименичену глаголску радњу, односно чин: нпр. у РМС *набавка*, *ојравка*, *јрозовка*, *јојравка*, *јрејиска*, *јодршка*, *бишка*, *грешка*, *чистика*, *свирка* и др.; б) предмет¹⁴ или резултат радње: нпр. у РМС *пошилка*, *јосјавка*, *сјлешка*, *зајришка*; као и бројне изведенице од глагола са значењем вербалне комуникације: нпр. *јрејшјосјавка*, *замерка*, *досешка*, *белешка*, *јријовешка*, *загонешка* и др.

2.9. Суфикс -ња у деривацији именица из класе *nomina actionis*

Суфикс -ња је изузетно продуктиван у творби именица од глаголских основа, којима се у српском језику именује радња (Стевановић 1979: 503; Клајн 2003: 167). Семантичком анализом долазимо до закључка да деривати овог творбеног типа могу именовати сām процес, тј. радњу која се означава глаголом у основи, као нпр. у РМС: *сарадња*, *градња*, *шједња*, *јроизводња*, *јошрошња*, *вожња*, *шешња*, *ојлодња*, *ћушња*, *шешња* и др. Неким од изведеница са суфиксом -ња именују се емоционална стања, расположења или начин понашања, нпр. у РМС *зебња*, *јашња*, *сјирејња*, *љушња*, *јудња*, *јрејшња*, *јрдња*, *слушња* и др. Како истиче Клајн (2003: 167), и код деривата изведених суфиксом -ња може се развити предметно значење, те тако *радња* може бити „процес“, али и „продавница“; *градња* може бити „процес грађења“, али и „оно што се гради“, *шврдња* може бити „процес тврђења“, али и „изјава“ и др.

2.10. Суфикс -о у деривацији именица из класе *nomina actionis*

У српској лингвистици је посебну пажњу именицама из творбено-семантичке категорије *nomina actionis* које су изведене нултим суфиксом посветила Ирена Грицкат¹⁵. Када су посреди деривати овог творбеног типа потребно је најпре истаћи њихову проблематичну мотивацију, која самим тим доводи у питање и творбени начин којим су оне деривирани. Анализа грађе ексцерпираних из

13 У РСЈ је одреница *гњавез* упућена на одредницу *гњаважа*, која је обележена квалификатором „разг.“ и дефинише се као: „мучан, досадан посао; досадно причање; уопште досада, досадни тренуци“.

14 Говорећи о суфиксу -ка, Стевановић напомиње да као његову варијанту треба издвојити „сложени наставак -љка, који учествује у деривацији именица које означавају „оруђе за вршење радње основног глагола“: нпр. *бацаљка*, *возаљка*, *казаљка*, *јисаљка*, *шшпаљка* итд (Стевановић 1979: 482). Несумњиво је, ипак, да је Клајн ове именице исправно сврстао међу деривате изведене суфиксом -аљка (в. Клајн 2003: 138).

15 в. у Грицкат 1981: 101–134.

РМС, РСЈ и ОР показује да овде можемо говорити о три потенцијална творбена начина, а то су: а) суфиксација глаголске основе префиксираног глагола нултим суфиксом (*налећ-* + *-ø* < *налећешти*), б) префиксација именичке основе (*налећ* < *на-* + *лећ*) и префиксално-суфиксална творба (*налећ* < *на-* + *лећ* + *-ø*).

У студији посвећеној именицама типа *налећ* у српском језику, И. Грицкат (1981: 103) указује на то да овакве именице у погледу творбе представљају изведенице, а начин њиховог грађења подводимо под појам деривације („у ужем смислу, пошто се тако понекад назива и свака творба речи уопште“). Ауторка даље напомиње да основни процес при настанку оваквих речи јесте поименичавање глаголског значења, при чему глаголско значење овде улази као већ модификовано путем префикса. Префикс је, сматра Грицкат, „у тим именицама хронолошки старији, а за појаву о којој расправљамо хијерархијски секундаран, јер у тој фази не учествује у стварању нове лексичке јединице. Деривација *проход* < *проходити* иста је, према томе, као *ход* < *ходити*“ (Ibid., 103). Будући да је овде реч о поименичавању, ауторка истиче да је оно у словенским језицима углавном везано за суфиксе, те да је у именицама типа *налећ* у српском језику посреди „тзв. нул-суфикс“; самим тим, *налећ* је у погледу творбе исто што и *налећашање*, јер је *-ø* равноправан са осталим суфиксима који учествују у творби именица у српском језику (Ibid., 103). Према томе, суфиксацијом нултим суфиксом добијене су у српском језику нпр. именице са префиксима: *полећ*, *залећ*, *излећ*, *избор*, *улаз*, *излаз*, *прелаз* (у значењу *улазак*, *излазак*, *прелазак*) и др. Семантичка анализа грађе ексцерпираних из РМС показује да неке од њих означавају радњу неодређеног трајања (нпр. *развој*, *надзор*, *провод*, *извоз*, *увоз*), а далеко чешће појединачни, обично завршен чин, као у *избор*, *испад*, *испај*, *уздах* и др. Неке именице са префиксом из категорије *nomina actionis* прелазе у категорију *nomina loci*, нпр. *излаз*, *прилаз*, *пролаз*, *одвод*, *довод*, *ископ*, *одрон* и сл. (в. те именице у РМС).

Конечно, И. Грицкат (1981: 106) указује и на нејасну мотивацију именица типа *налећ*, будући да није сасвим јасно да ли је реч о девербативима свршених или несвршених глагола (*налећ* < *налећешти* или *налећ* < *налећашти*). У вези са поменути проблемом, ауторка истиче да се радња исказана овим именицама приказује и разумева као „растеређена нагласка на видском моменту или уопште ослобођена видског момента“.

Како истиче Грицкат, када је посреди деривација нултим суфиксом, постава се питање да ли су уопште могућа непосредна срашћивања префикса са именицама, тј. са другим деловима ових спојева. Ауторка затим истиче да би одговор на ово питање требало потражити у дериватима чији други део у нашем језику уопште не функционише као самостална именица, „већ представља глаголске опште делове“ (Ibid.: 104): нпр. *избор*, *допуст*, *повој*. За ове именице несумњиво је да имају девербативно порекло, те је, сматра Грицкат, „вероватна претпоставка да у овом правцу делује представа о моделу, тако да и речи као *приглас* или *поговор* настају на основу продуктивности постојећег модела“ (Ibid.: 104).

Сличну дилему имамо и у вези са неким именицама без префикса у нашој грађи, те можемо полемисати о томе да ли је, рецимо, *шрк* добијено од глагола *шрчајти* и *шраг* од глагола *тражити* или обрнуто.¹⁶ За њих Грицкат напомиње да

16 У оквиру чланка чија је одредничка реч глагол *трчати*, Скок (1973: 495) бележи именицу *шрк*, истичући да је у питању „поствербал“, док у чланку одреднице *шраг* (Скок 1973: 48) каже да је *шраж* „деминал на -иши“

постоји неуједначено мишљење дериватолога и практично га је немогуће поузда-
но утврдити, те је најбоље говорити о етимолошкој сродности *nomina actionis*
типа *шрк* и *шраџ* са глаголима, те не инсистирати на разрешењу дериватолошког
проблема (Грицкат 1981: 105). С. Бабић пак сматра да су именице типа *рад*, *шруд*,
ход, *шрк*, *кас*, *леи*, *илач*, *шов* и сл. девербативи простих глагола, добијени нул-
тим суфиксом (Бабић 1991: 312–313). Семантичком анализом грађе уочавамо да
именице овог типа могу означавати сâм процес радње именоване глаголом у ос-
нови, могу имати мање или више опредмећено значење, нпр.: *низ*, *ров*, *вез*, *стируџ*
(РМС), а, како истиче Бабић (Ibid.: 313), највише је изведеница са значењем зву-
ка: нпр.: *цик*, *хук*, *крик*, *јаук*, *цијук*, *фијук*, *звиждук*, *цвркуи*, *пој*, *жагор*, *жубор*,
крекеи (РМС).

3.0. О суфиксима *-ње* и *-ће* у деривацији именица из класе *nomina actionis*

Наша грађа потврђује да суфикси *-ње* и *-ће* представљају најпродуктивније
суфиксе који учествују у деривацији именица из творбено-семантичке катего-
рије *nomina actionis*. Како истичу Стевановић, Бабић, Барић и Клајн у својим ра-
довима, поменути суфикси додају се основама и свршених и несвршених глаго-
ла, у зависности од чега се мења и њихово лексичко значење. Са дијахронијског
аспекта можемо заправо говорити о творби назива за радње суфиксом *-је*.

Говорећи о суфуксу *-ње*, Клајн (2003: 167) напомиње да није оправдано ту-
мачење појединих лингвиста (углавном дијахроничара) да је посредни суфикс *-је*,
који се додаје трпним придевима, јер именице на *-ње* не само што немају пасив-
но значење, него се и редовно граде од непрелазних и чисто повратних глагола.
И Стевановић (1979: 469–470) говори о творби глаголских именица суфиксом *-је*,
али истиче да „трпни придев није морао бити посредник за грађење ових име-
ница“ и да, полазећи од данашњег њиховог значења, можемо доћи до закључка
да су глаголске именице на *-је* „сродније са инфинитивом него са трпним при-
девом“. До сличног закључка дошао је и А. Терзић (1969: 51), истакавши у својој
студији да је инфинитив садашња творбена корелација глаголских именица, док
је трпни придев био само прелазна веза у њиховом грађењу.

Говорећи са синхронијског становишта, у творби глаголских именица раз-
ликујемо суфиксе *-ње* (за глаголе на *-аћи*), *-ење* (за остале глаголе) и *-ће*.

3.1. Терминолошко решење за именице на *-ње* и *-ће*

У вези са термином који се у дериватологији користи за именице на *-ње*,
Клајн сматра да овде не можемо говорити о *девербаивним*, већ о *глаголским*
именицама. Аутор истиче да се суфикс *-ње* „разликује од свих осталих
именичких суфикса“, јер „за његову употребу, бар код несвршених глагола,
практично нема ограничења“¹⁷. Самим тим, речи на *-ње* нису као оне с другим
суфиксима, већ представљају „глаголски облик у именичкој функцији“ (Клајн
2003:169). Терминолошком диференцијацијом Клајн заправо настоји да укаже на
граматичку природу глаголских именица, наспрот девербативним (2003: 171).

17 О томе колико је суфикс *-ње* продуктивнији од осталих суфикса у деривацији именица од глагол-
ских основа сведочи Обратни речник српскога језика. У овом речнику, постоји преко 10.000 де-
ривата на *-ње*, док деривата на *-ња* има око 150, а оних на *-ај* око 200.

3.1. Глаголски вид као критеријум за деривацију именица на -ње и -ће

Могућностима творбе глаголских именица на -ње од несвршених глагола бавило се неколико лингвиста, долазећи притом до различитих закључака. Тако су Маретић (1963) и Белић (1933) сматрали да је деривација глаголских именица на -ње од глагола несвршеног вида – системско питање и да се од сваког несвршеног глагола може начинити овај тип именице. Јован Вуковић (1950: 149) први поставља питање да ли заиста облици на -ње постоје од сваког несвршеног глагола и доноси многе примере несвршених глагола од којих су неуобичајене гл. именице¹⁸. О овом питању затим расправља Клајн (1998: 152–153), наводећи велики број несвршених глагола на -ићи и -ећи, који су у језику веома фреквентни, али од њих не постоји или се не користи именица на -ње: нпр. *крићи*, *годићи*, *зависићи*, *ићи*, *клетти*, *стигати се*, *вредети* и др.¹⁹ Аутор указује на то да неки опипљиви облици критеријуми, који би показали зашто поједини глаголи немају именицу на -ње, нису нађени, али притом наводи да је, рецимо, за несвршене глаголе на -нући (нпр. *жинући*, *бринући*, *чезнући* и др.) „таква именица готово искључена“ (Клајн 1998: 153). С друге стране, још Ј. Вуковић (1950: 150) истиче да се од несвршених глагола на -аћи по правилу гради глаголска именица, али ни овај инфинитивни наставак није без ограничења (не реализују се у стварности глаголске именице од глагола *изгледати*, *сумњати*, *успевати*, *пријати*, *састајати се* и др.).

3.4. Лексичко значење глаголских именица на -ње

Белић (1933) говори о образовању глаголских именица на -ње од свршених глагола и долази до закључка да „именице саграђене од свршених глагола морају имати резултативно значење, тј. морају значити или предмет, тј. резултат радње, или какав чин”: нпр. *признање*, *створење*, *венчање* и сл. И Стевановић (1979: 470) истиче да „ове именице не значе искључиво процес, него још и резултат радње означене основним глаголом или њен чин“, напомињући притом да се предметно значење обично развија код именица које су изведене од свршених глагола: нпр. *доушатије*, *оличење*, *понижење*, *искушење*, *привиђење*, *обећање*, *расијење*, *свањуће*, *улегнуће*. Стевановић такође указује на чињеницу да семантичку спецификованост обично прати и акценатска. Овакви примери каткад се осамостаљују као засебне именице и у дескриптивном речнику добијају статус самосталне одреднице (нпр. *печење* = „гл. им. од *пећи* (се)”; *печење* = „(ис)печено месо, печеница, печенка”).

За потребе овог истраживања, грађу ексцерпирану из РМС класификовали смо према неколиким критеријумима:

- Лексичко-семантичка класификација *nomina actionis* од несвршених глагола на -ње из РМС:

- I. значење глаголске радње: а) именице које означавају телесне функције и симптоме, нпр. *дисање*, *варење*, *шћуцање*, *дојење*, *надимање*, *кијање* и др.; б) именице које означавају спортске дисциплине, нпр. *трчање*, *скијање*, *иливање*, *рвање*, *веслање*, *јахање*, *мачевање*, *клизање* и др.; в) именице које означа-

18 И сам Вуковић (1950: 150) признаје да се не може са сигурношћу рећи од који се несвршених глагола именице на -ње и -ће не могу градити, али их наводи на десетине.

19 У РМС ипак налазимо *гођење* и *штићење*.

вају рачунске операције, нпр. *сабирање, одузимање, множење, дељење, сљепо-
новање* и др.; г) остале именице, које означавају различите појмове, нпр. *кре-
тање, мировање, лежање, седење, чишћење, шрење, шпољење, кајање, зрејање,
бријање, чишћење, усавршавање, школовање, испраживање, гађење* и др.

- II. конкретно или сасвим опредмећено значење: нпр. *сећање* (успомена), *ула-
жање, дуговање, испраживање* (финансијски термини), *боловање* (одсисто),
звање (титула), *шкање* (тканина), *осећање* (емоција) итд.

• **Класификација** *nomina actionis* од несвршених глагола на -ње из РМС:

- I. од прелазних глагола: а) са значењем радње, нпр. *саслушање, пољубљење, испре-
бљење, ослобођење, излечење, исцељење, унапређење* и др.; б) са значењем стања
или какве промене особине, нпр. *увећање, побољшање, погоршање, умањење,
освежење, проширење* и др.; II. од повратних глагола: *одрешење, поклоњење,
извињење, смирење, изненађење, уједињење, запрепашћење, одређење, од-
режњење, оцељење, поравнање* и др.; III. од непрелазних глагола: *захлађење,
ошпољење, закашњење, поједитињење* и др. У погледу семантике, именице на
-ње од свршених глагола могу се односити на емоционална стања (нпр. *распо-
ложење, уверење, убеђење, поверење, сажаљење, преурење* и др.), комуникатив-
не чинове (нпр. *одобрење, доушмиње, оправдање, објашњење, саопштиње, и*
др.), али развијају и сасвим конкретно, опредмећено значење (нпр. *издање, по-
широјење, ушврђење, удубљење, задебљање* и др.).

3. 5. Суфикс -ће у деривацији именица из класе *nomina actionis*

Творбена анализа грађе показује да је овај суфикс далеко мање продукти-
ван од суфикса -ње и, за разлику од њега, додаје се углавном основама сврше-
них глагола. Од несвршених основа данас су обичније речи *биће, тиће, умеће,
чезнуће, шиће*. С друге стране, семантичка анализа показује да изведенице на -ће
најчешће означавају: а) свршену радњу или чин, нпр. *зачеће, склизнуће, смак-
нуће, ишчезнуће, увенуће, свануће, васкрснуће, пролиће* и др.; б) стање или резултат
радње: *надахнуће, жануће, широнуће, клонуће, угануће, доситишнуће*, док, нпр. име-
ница откриће има сасвим конкретно значење „оно што је откривено“.

4. Страни суфикси у деривацији именица из класе *nomina actionis* у српском језику

У творби именица које означавају радњу учествује и неколико суфикса
страног порекла и то су: -ажа (од глагола на -ирати): нпр. *монтиража, саботиража,
масажа, шипијунажа* (ОР); -ција: нпр. *редукција, репродукција, еволуција, проспи-
туција* (ОР); -ација: нпр. *девалвација, модификација, идентификација, парши-
цијација* (ОР); -ијација: нпр. *денунцијација, диференцијација, иницијација* (ОР);
-анција (приличан број хибридних, шалвих изведеница, обично од гл. од којих
постоје *nomina agentis* на -анти): нпр. *зафрканција, забушанција, уживанција,
жеранција* и др. (ОР).

5. Закључна разматрања

У раду су са творбеног и лексичко-семантичког становишта посматране и описане именице из класе *nomina actionis* у српском језику. Истраживање на грађи из двају дескриптивних речника нашег језика и *Образног речника* потврђује досадашња запажања дериватолога да именице овог типа махом настају у процесу суфиксације глаголске основе и означавају или саму радњу означену тим глаголом или развијају резултативно значење, при чему се могу односити на чин некакве акције, затим на конкретан предмет који настаје у процесу радње, а у ређим случајевима развијају и значење вршиоца радње именоване глаголом у творбеној основи.

Творбена анализа грађе ексцерпираних из РМС, РСЈ и ОР показује да се именице из ове категорије у српском језику претежно граде домаћим суфиксима, и то: *-а*, *-ја*, *-ба*, *-адба*, *-идба*, *-ва*, *-шва*, *-ава*, *-њава*, *-ај*, *-јај*, *-љај*, *-ак*, *-еж*, *-ка*, *-ња*, *-(е)ње*, *-ће*, *-о*, али у њиховој творби учествује и неколико суфикса страног порекла: *-ажа*, *-ција*, *-ација*, *-аницја*, *-ијација*. Као најпродуктивнији издваја се суфикс *-(е)ње*, а међу продуктивне спадају и суфикси *-ба*, *-ња*, *-ак*, *-ка* и *-о*. Грађу ексцерпирану за потребе овог истраживања класификовали смо најпре у творбене групе, према суфиксима који учествују у деривацији посматраних именица, а затим у лексичко-семантичке групе, према значењу које развијају у полисемантичкој структури, а које бележе наши дескриптивни речници.

Током истраживања показало се да каткад, услед перинтеграције и других фонетских разлога, не можемо са сигурношћу тврдити које творбене морфеме учествују у деривацији одређене именице, те сматрамо да у таквим случајевима при творбеној анализи треба узети у обзир семантичку парафразу дате лексеме, тј. значење које је забележено у лексикографској дефиницији у дескриптивном речнику.

Извори и литература:

- Бабић 1981: S. Babić, *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*, *Nacrt za gramatiku*, Zagreb: Djela JAZU 62.
- Белић 1933: А.Белић, О грађењу глаголских именица на *-ње* и *-ће*, *Наш језик I*, Београд, 262–268.
- Вуковић 1949: Ј.Вуковић, Глаголске именице на *-ње* и *-ће*, *Питања савременог књижевног језика I/1*, Београд, 40–53.
- Вуковић 1950: Ј.Вуковић, Глаголске именице на *-ње* и *-ће*, *Питања савременог књижевног језика II/2*, Београд, 149–171.
- Грицкат 1981: И. Грицкат, О именицама типа налет у српскохрватском језику, *Зборник Маџице српске за филологију и лингвистику XXIV/1*, Београд, 101–134.
- Клајн 1998: И. Клајн, Граматички и лексикографски статус глаголских именица од несвршених глагола, *Научни састај слависта у Вукове дане 27/2*, Београд, 149–157.
- Клајн 2003: И. Клајн, *Творба речи у савременом српском језику, Друштво део, Суфиксација и конверзија (Прилози граматици српског језика II)*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- ОР: М. Николић, *Образни речник српског језика*, Београд: Институт за српски језик САНУ, 2000.

- Радић 1988а: П. Радић, Глаголске именице на -ње и -ће I. *Књижевност и језик*, 1, Београд, 47–54.
- Радић 1988б: П. Радић, Глаголске именице на -ње и -ће II. *Књижевност и језик*, 1, Београд, 128–136.
- РМС: *Речник српскохрватскога књижевног језика I–VI*. Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска. 1967–1976.
- РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика I–XVIII*. Београд: САНУ. 1959–.
- РСЈ: *Речник српскога језика*, Нови Сад: Матица српска, 2007.
- Скок 1973: Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Knjiga treća (poni² – Ž)*, Zagreb: Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Стевановић 1979: М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик. Граматички системи и књижевнोजезичка норма I*, Београд: Научна књига.
- Терзић 1969: А. Терзић, Структурно-семантичке одлике глаголских именица творбеног типа -ние, -ение у руском и -е, -ће у српскохрватском језику, Београд: *Анали Филолошког факултета*, IX, Београд, 27–93.
- Ђорић 2008: Б. Ђорић, *Творба именица у српском језику*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност, Филолошки факултет.

THE DERIVATION OF NOUNS NOMINA ACTIONIS IN SERBIAN LANGUAGE

Summary

This paper is dealing with formational and semantic analysis of the nouns denoting verbal action in Serbian language. The aim is to describe derivative models which are typical for these words, as well as to present the most common suffixes that are recognized in their structure, and to discuss their productivity. This research also points out that there are nouns derived from the verbs for which we can not reliably determine structural model. In these cases we should consider their meaning, presented in the lexicographic definitions of these nouns in descriptive dictionary.

Keywords: nomina actionis, verbal base, suffix, derivative model, semantic analysis

Jovana Jovanović